

Τα οικογενειακά ονόματα των περιοχών Δρόπολης και Πωγωνίου

Κωστάντω Ξέρρα
Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου
Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας,
Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού

Ευανθία Μπαρούτα
Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου
Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας,
Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού

Περίληψη

Η μελέτη των οικογενειακών ονομάτων μιας περιοχής συμβάλει στην κατανόηση και ερμηνεία του τρόπου οργάνωσης της κοινωνίας και ταυτόχρονα μας παρέχει πληροφορίες για την ιστορία και τον ευρύτερο πολιτισμό της.

Στα πλαίσια της εισήγησης γίνεται αναφορά στα οικογενειακά ονόματα των περιοχών Δρόπολης και Πωγωνίου και κατηγοριοποίηση αυτών βάση των κριτηρίων που θέτει η επιστήμη της Ονοματολογίας σε: πατρωνυμικά, μητρωνυμικά, εθνικά, επαγγελματικά και διάφορα. Στη συνέχεια γίνεται προσέγγιση και ετυμολογική ερμηνεία των επωνύμων με βάση τη γλώσσα προέλευσής τους.

Τέλος γίνεται σύγκριση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων των επωνύμων της κάθε περιοχής καθώς και αξιολόγηση των στατιστικών δεδομένων γύρω από τις κυριότερες κατηγορίες επωνύμων που συναντούμε στο χώρο μας.

Λέξεις-κλειδιά: οικογενειακά ονόματα, τυπολογία των οικογενειακών, κατηγοριοποίηση

1. Εισαγωγή

Η ενασχόληση με τα οικογενειακά ονόματα των περιοχών Δρόπολης και Πωγωνίου είναι μια ελάχιστη συμβολή στην καταγραφή και αρχειοθέτησή τους, καθώς και στην ένταξή τους στο μεγάλο κατάλογο των οικογενειακών ονομάτων της ελληνικής γλώσσας. Είναι η πρώτη φορά που κάποιος ασχολείται με το συγκεκριμένο θέμα πράγμα που κάνει δυσκολότερη την προσπάθεια προσέγγισης.

Σύμφωνα τον Τριανταφυλλίδη το όνομα και το επώνυμο είναι πολύ σημαντικά για κάθε άτομο «...είναι οι δύο λέξεις που μας προσδιορίζουν, μας συντροφεύουν σαν τη σκιά μας σε όλη μας τη ζωή, από τη στιγμή που μπαίνουμε σε αυτή ώσπου να πεθάνουμε. Με αυτά τοποθετούμαστε στην κοινωνία και στην ιστορία, και με αυτά ακόμη μπορεί να μας διατηρήσει η θύμηση των μεταγενεστέρων.»¹

Τα επώνυμα εκτός από το ότι χαρακτηρίζουν συγκεκριμένα άτομα παρουσιάζουν και μεγάλο ενδιαφέρον από γλωσσική, εθνολογική και ιστορική άποψη.

«Τα επώνυμα αποτελούν μια έκφραση της ιστορίας μας και είναι δεμένα μαζί της όπως και η γλώσσα. Κατοπτρίζουν συνήθειες, δοξασίες, θεσμούς, ασχολίες, επιμειξίες και ιδιώματα. Δια τούτο η έρευνα της σημασίας των ονομάτων έχει ενδιαφέρον.»²

Δείχνουν κατά πολύ την καταγωγή, την προέλευση της οικογένειας, είτε το επάγγελμα και κουβαλούν πάνω τους πολλές φορές τις περιπέτειες και τις ιστορίες της

¹ Τριανταφυλλίδης, Μ. *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη, 1995, σελ. 3

² Στον ίδιο, σελ. 201

ίδιας της οικογένειας. Η μελέτη τους προσφέρει πλήθος πληροφοριών σχετικά με: μετακίνηση πληθυσμών ή μεμονωμένων οικογενειών, δημογραφική κατάσταση μιας περιοχής, κ.ά.

Κάποια επώνυμα φανερώνουν αμέσως την σημασία που φέρει η λέξη και μπορούμε εύκολα να αντιληφθούμε τι σημαίνουν. Συμβαίνει όμως πολλές φορές τα επώνυμα να είναι ακαταλαβίστικα και να σου δίνουν την εντύπωση πως είναι μια τυχαία σειρά φθόγγων που δεν σημαίνουν κάτι. Σύμφωνα με τους ειδικούς μελετητές δεν συμβαίνει ποτέ κάτι τέτοιο. Τα επώνυμα κουβαλούν πάντα κάποια σημασία, η εύρεση της οποίας είναι μια περίπλοκη και πολυεπίπεδη διαδικασία και προϋποθέτει σίγουρα μια κάποια εμπειρία και γνώση των βασικών αρχών.

«Οι δυσκολίες στην ερμηνεία της σημασίας των ανθρωπωνύμων προέρχονται κυρίως από το γεγονός ότι συνηθέστατα αγνοούμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργήθηκαν, καθώς και τα ιστορικά γεγονότα που συντέλεσαν στην ονοματοδοσία. [...] Για να είναι βέβαιη μια ετυμολογική πρόταση θα πρέπει να ανατρέξουμε στο ιστορικό της ονοματοδοσίας. Επειδή όμως συνήθως αγνοούμε το ιστορικό αυτό στοιχείο είμαστε αναγκασμένοι να δίνουμε πιθανές ερμηνείες με βάση μόνο γλωσσικά δεδομένα.»³ Οι ερμηνείες αυτές μπορεί να ισχύουν αλλά μπορεί και όχι.

Πολλά από τα επώνυμα έχουν δημιουργηθεί σε παλιότερες εποχές, άρα και σε μια παλιότερη μορφή γλώσσας, επομένως είναι λάθος να προσπαθούμε να τα ερμηνεύσουμε με τα σημερινά γλωσσικά δεδομένα.

Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατ' αρχάς τα γλωσσικά στοιχεία του τοπικού ιδιώματος σε όλα τα επίπεδα. Πολλά από τα επώνυμα έχουν δημιουργηθεί σε ένα συγκεκριμένο γλωσσικό και πολιτισμικό - κοινωνικό περιβάλλον. Όταν οι φορείς του επώνυμου μετακινούνται και εγκαθίστανται σε ένα άλλο περιβάλλον γίνεται δυσκολότερη η διαδικασία εύρεσης της σημασίας του επωνύμου.

Οι γλωσσικές νησίδες που υπήρξαν ή υπάρχουν ακόμη και σήμερα ως δίγλωσσες νησίδες είναι ένας παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τη διαδικασία ετυμολόγησης. Κάποια φαινόμενα θα πρέπει να εξερευνηθούν στα πλαίσια διαφόρων γλωσσών ή ακόμη και στα πλαίσια της ίδιας γλώσσας αλλά διαφορετικών ιδιοματικών χαρακτηριστικών και όχι μόνον ενός γλωσσικού συστήματος.

«Τα ανθρωπωνύμια έχουν ως βάση σχηματισμού τους πληθώρα λέξεων, πιθανών και εύλογων, αλλά και απίθανων και παράλογων, σε μερικές περιπτώσεις. Να σημειώσουμε όμως πως οι λέξεις αυτές δεν χρησιμοποιούνται πάντα με την κυριολεκτική σημασία τους, αλλά και με την μεταφορική.»⁴

Ο Οικονόμου τονίζει ακόμα πως πρέπει να έχουμε υπόψη και τα εξής⁵:

- Το ανθρωπωνύμιο μπορεί να προέρχεται από περισσότερες από μια πηγές. Π.χ. *Σούλης = Αθανασούλης ή από το Σούλι.*
- Κάποια επώνυμα προέρχονται από λέξεις οι φράσεις που χρησιμοποιούσε ο φορέας του και τον χαρακτήριζαν.
- Μπορεί να προέρχεται από την παιδική γλώσσα. *Τσατσούλης, Τσούφες*, κ.ά.
- Από προσηγορικές λέξεις που απαντούν σε περισσότερες της μιας γλώσσας.

³ Οικονόμου, Κ. Ευ., «Ονομάτων επίσκεψις» Νομού Ιωαννίνων, Ονοματολογική έρευνα, Ιωάννινα 2018, σελ. 849

⁴ Στον ίδιο. σελ. 850

⁵ Στον ίδιο. σελ. 851-852

Ο χώρος των οικογενειακών ονομάτων έχει μεγάλο εύρος θεματολογίας, γι' αυτό το λόγο στα πλαίσια της συγκεκριμένης ανακοίνωσης, προσπαθήσαμε να περιοριστούμε στους στόχους που έχουμε θέσει εξ αρχής, οι οποίοι είναι:

- αναφορά στα οικογενειακά ονόματα των περιοχών Δρόπολης και Πωγωνίου
- κατηγοριοποίηση αυτών βάσει των κριτηρίων που θέτει η επιστήμη της Ονοματολογίας σε: πατρωνυμικά, μητρωνυμικά, εθνικά, επαγγελματικά και παρατσούκλια.
- προσέγγιση και ετυμολογική ερμηνεία των επωνύμων με βάση τη γλώσσα προέλευσής τους.
- σύγκριση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων των επωνύμων της κάθε περιοχής
- καθώς και αξιολόγηση των στατιστικών δεδομένων γύρω από τις κυριότερες κατηγορίες επωνύμων που συναντούμε στο χώρο μας.

Με μια πρώτη ματιά που θα ρίξει κάποιος, ακόμη και μη ειδικός, στο Δημοτολόγιο του Δήμου Δρόπολης θα διαπιστώσει μια πολυμορφία και πολυτυπία στα επώνυμα, πράγμα σύνηθες για αυτή την κατηγορία κυρίων ονομάτων. Εκείνο όμως που ξενίζει είναι το γεγονός πως υπάρχει μια ανομοιομορφία. Υπάρχουν στο Δημοτολόγιο δύο κατηγορίες επωνύμων που γίνονται αμέσως αντιληπτές. Είναι τα επώνυμα ελληνικής προέλευσης, αλλά και εκείνα από άλλες γλώσσες που έχουν ενταχθεί πλήρως στο σύστημα της ελληνικής και ακόμη περισσότερο στο γλωσσικό αίσθημα των κατοίκων της περιοχής. Μια δεύτερη κατηγορία αποτελούν τα επώνυμα αλβανικής προέλευσης που είναι και γίνονται αισθητά ως ξένα.

Η Δρόπολη και το Πωγόνι αποτελούν γλωσσικές και εθνικές νησίδες στα πλαίσια του Αλβανικού κράτους. Κατά καιρούς συνέβησαν και συμβαίνουν μετακινήσεις πληθυσμού τότε μεθοδευμένες και τότε αυθόρμητες, οι οποίες μετακινήσεις έχουν διαμορφώσει την υπάρχουσα κατάσταση σε σχέση με τα οικογενειακά ονόματα.

Στα πλαίσια αυτής της ανακοίνωσης θεωρήσαμε σωστό να ασχοληθούμε κυρίως με τα επώνυμα των κατοίκων ελληνικής καταγωγής και αφήσαμε συνειδητά απ' έξω όλα εκείνα τα επώνυμα μέτοικων, που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή τα τελευταία χρόνια μετά το 90 και επιλεκτικά και εκείνων που εγκατέστησε το δικτατορικό καθεστώς από το 1945 μέχρι το 1990. Οι φορείς των συγκεκριμένων επωνύμων έχουν αλβανική εθνικότητα και φέρουν επώνυμα καθαρά αλβανικά, τα οποία στο γλωσσικό αίσθημα των υπόλοιπων κατοίκων της περιοχής έμειναν απροσάρμοστα, ξένα όπως: π.χ. *Λάναϊ, Λιάμαϊ, Μεμούσι, Κιατίπι, Σείφο, Σάναϊ, Σόταϊ κ.ά.*

Οι λόγοι της επιλογής αυτής είναι καθαρά γλωσσολογικοί μιας και τα επώνυμα αυτά θα πρέπει να μελετηθούν στα πλαίσια της αλβανικής γλώσσας και είναι αντικείμενο της Ονοματολογίας της αλβανικής.

Πρόβλημα το οποίο πρέπει να αναφερθεί, αποτελεί το γεγονός πως οι νέες κοπέλες που παντρεύονται μετά το 90 κρατούν το πατρικό τους επώνυμο. Μέχρι το 1990, με το νόμο, δεν μπορούσε καμιά κοπέλα μετά το γάμο να κρατήσει το πατρικό της επώνυμο, θα έπαιρνε αναγκαστικά το επώνυμο του συζύγου. Το θετικό ήταν πως τα επώνυμα της περιοχής είχαν μια συγκεκριμένη κατανομή. Τώρα βρίσκεις σχεδόν όλα τα επώνυμα σε όλους τους καταλόγους των χωριών. Χρειάστηκε επιτόπια έρευνα και μια προεργασία για να καταλήξουμε στα επώνυμα του κάθε χωριού.

Μεγαλύτερο πρόβλημα αποτελούν οι νυφάδες που ήρθαν στην Δρόπολη και το Πωγόνι από άλλες περιοχές και κράτησαν το πατρικό τους επώνυμο. Σε αυτή την περίπτωση είναι πιο διακριτό το επώνυμο και έτσι το αποκλείσαμε εξ αρχής.

Θα πρέπει ακόμη να αναφέρουμε πως ασχοληθήκαμε μόνον με τους σύγχρονους καταλόγους και με τα επώνυμα που είναι εγγεγραμμένα σε αυτούς. Αυτό σημαίνει πως αφήσαμε εκτός τα επώνυμα της περιοχής, οι φορείς των οποίων έχουν μετακινηθεί και ζουν κάπου αλλού, δηλ. έχουν μεταφέρει τα ληξιαρχικά τους στοιχεία σε μια άλλη περιοχή και αυτό συμβαίνει κυρίως με όσους ζουν στην Αλβανία. Όσοι μετανάστευσαν στην Ελλάδα μετά το 1990 κράτησαν τα δικαιολογητικά τους στον πατρικό τους τόπο. Κάποιοι που για διάφορους λόγους έχουν διωχθεί από τη Δρόπολη και το Πωγώνι ή έμειναν σε διάφορα μέρη της Αλβανικής επικράτειας έφεραν πίσω στη γενέτειρα τα στοιχεία τους. Κάποιοι άλλοι όμως δεν το έκαναν, και είναι αρκετοί σκορπισμένοι κυριολεκτικά σε όλη τη χώρα.

Δεν συμπεριλαμβάνονται στην εισήγηση και ένας σημαντικός αριθμός οικογενειακών ονομάτων τα οποία χάθηκαν με το πέρασμα του χρόνου και δεν υπάρχουν στο σύγχρονο Δημοτολόγιο⁶. Οι αιτίες που τα επώνυμα αυτά έσβησαν είναι: α) η έλλειψη απογόνων ώστε να διατηρηθεί η συνέχεια του επωνύμου και β) η αλλαγή επωνύμου για διάφορους λόγους⁷.

1. Κατηγοριοποίηση των επωνύμων

Όπως προαναφέρθηκε βάση των κριτηρίων που θέτει η επιστήμη της Ονοματολογίας τα οικογενειακά ονόματα ταξινομούνται σε: **πατρωνυμικά, μητρωνυμικά, εθνικά, επαγγελματικά** και **παρατσούκλια**. Ας δούμε τι ακριβώς συμβαίνει στη δική μας περιοχή.

1.1. Πατρωνυμικά

Εύκολα διαπιστώσει κανείς ότι το μεγαλύτερο μέρος των επωνύμων ανήκουν στην κατηγορία των πατρωνυμικών δηλαδή στα επώνυμα που έχουν ως βάση το βαφτιστικό όνομα του πατέρα. «Χαρακτηριστικό γνώρισμα των πατρωνυμικών είναι η πολυτυπία τους, δηλ. το πλήθος των τύπων από την ίδια ρίζα που παρουσιάζουν τα αντίστοιχα βαφτιστικά.»⁸ Το κύριο όνομα του πατέρα, το βαφτιστικό, στον προφορικό λόγο έπαιρνε διάφορες και περιέργες μορφές. Στη συνέχεια οι μορφές αυτές γινόταν το επώνυμο της οικογένειας, γι' αυτό το λόγο συναντάμε σήμερα και αυτή την μεγάλη ποικιλία ή πολυτυπία των πατρωνυμικών. Π.χ.:

Δημήτρης: *Μήτσος, Μήτρος, Μήτσης, Δήμος, Μήτρης* κ.ά.

Γιάννης: *Νάκος, Γιαννάκης, Γιάννος, Γιανόπουλος, Γιανόρας, Γκίνης, Γκινόπουλης, Γιοβάνης*

Κώστας: *Κώστας, Κωστάκης, Κωσταντίνης, Κωσταντινίδης, Κώτσας, Κώτσης, Κώτσιας*

Χρήστος: *Κίτος, Κιτσάκης, Κίτσιος, Χρίστου* κ.ά.

Θανάσης: *Θανάτης, Θάνος*

⁶ Τα επώνυμα και των δύο παραπάνω κατηγοριών γίνεται προσπάθεια να καταγραφούν αλλά θα χρησιμοποιηθούν μια άλλη φορά.

⁷ Από επιτόπια έρευνα διαπιστώθηκε πως αρκετοί κάτοικοι της περιοχής είχαν άλλο επώνυμο και για κάποιο λόγο το άλλαξαν.

⁸ Τριανταφυλλίδης, Μ. *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 12

Τα πατρωνυμικά είναι σχεδόν όλα στην ονομαστική πτώση. Κανονικά θα έπρεπε να είναι στη γενική π.χ. ο γιος του Γιώργου, του Νίκου, του Σπύρου αλλά στην περίπτωση μας έχει κάποια εξήγηση. Τα ονόματα στους καταλόγους του Ληξιαρχείου γράφονται στην αλβανική γλώσσα και δεν γράφονται ποτέ με το τελικό «ς» της ονομαστικής. Τα ονόματα που λήγουν σε **-ής, -ές και -ας** δεν έχουν αλλαγή του τελικού φθόγγου και έτσι δεν είναι ξεκάθαρο αν είναι σε ονομαστική η γενική πτώση.

Τα επώνυμα που λήγουν σε **-ος** είναι κυρίως στην ονομαστική πτώση όπως:

Αντρίκος, Βάσος, Γιώργος, Καραθάνος, Θάνος, Λάμπρος, κ.ά.

Τα λίγα επώνυμα που είναι στη γενική πτώση και χρησιμοποιούνται από όλους είναι το **Φωτίου, Ντρέου και Οικονόμου**. Στους πρόσφατους καταλόγους βρίσκουμε στη γενική και τα Λαζάρου, Μάρκου, Θεοδώρου, αλλά είναι ελάχιστα. Στον κατάλογο συνήθως όλα τα μέλη μιας οικογένειας είναι Μάρκος και ένα δύο άτομα είναι Μάρκου. Αυτό σημαίνει πως μπορεί και να είναι μια μεταγενέστερη αλλαγή του επωνύμου.

Αν προσπαθήσουμε να κάνουμε μια κατηγοριοποίηση των πατρωνυμικών με βάση τη γλώσσα προέλευσης του βαφτιστικού ή του κύριου ονόματος θα διαπιστώσουμε πως η συντριπτική πλειοψηφία τους είναι **από την Ελληνική γλώσσα** και ανήκουν αποκλειστικά στα χριστιανικά ονόματα εκτός από το **Όμηρος** (το οποίο ίσως να είναι και παρατσούκλι) και το **Ιασωνίδης** (Ιάσων),

Υπάρχουν όμως και λίγα επώνυμα από:

την αλβανική: Γκίνης - Γιάννης, Γκιώκας - Γιώργος, Λέκας - Αλέκος, Κόλιας - Νίκος⁹

τη βλάχικη: Μίσιος - Μιχάλης, Σώκος - Αθανάσιος, Τσέλιος - Στέριος¹⁰

την τουρκική: Μουράτης, Κασέμης, Αμπάζης, Αντέμης, Μαμούτης, Χαλίλης

την εβραϊκή: Αβράμης (Αβραάμ)

την βουλγάρικη: Γκέργκης/ος < βουλγ. Gergi, Gergo εκδοχές του Γεώργιος (Weigand 123, Συμμεωνίδης 2001, 20 και 29, όπως στον Οικ. 868)

την ιταλική: Ζάνης < ιτ. (βεν.) Zuane = Γιάννης (Τριαντ. 15), Ρόκος < ιταλ. Rocco (Τριαντ. 15)

1.2. Μητρωνυμικά:

Μητρωνυμικά είναι τα επώνυμα που έχουν ως βάση το όνομα της μητέρας και όχι του πατέρα. Αυτό συμβαίνει σε ελάχιστες περιπτώσεις και οφείλεται στο γεγονός πως η μητέρα είχε μεγαλύτερο ρόλο στην οικογένεια αλλά και στην κοινωνία και αυτό είτε γιατί απουσίαζε ο πατέρας, είτε γιατί ήταν δυναμικότερη και επιβλήθηκε.

Βρίσκουμε ελάχιστα μητρωνυμικά, όπως άλλωστε και αναμένεται.

Αυτά τα λίγα προέρχονται από:

α) το βαφτιστικό όνομα της μητέρας όπως: **Μαρίνας, Μαργαρίτης, Ζινοβιός, Μάρως** ίσως το **Τσιέβης** από το Τσιέβη - Παρασκευή (είναι αρκετά συχνό βαφτιστικό) το ίδιο και το **Τάσιος**¹¹ από το Τάσια/ο (Αναστασία) είναι πολύ συχνό. **Βένος** < Βένω (Ευγενία), **Βήτος** < Βήτα - Βητορία (Βικτώρια) είναι πολύ συχνό όνομα στην περιοχή.

⁹ Τριανταφυλλίδης, Μ. *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 14

¹⁰ Στον ίδιο, σελ. 14 (Μπουντόνας σελ. 68)

¹¹ Γιατί τα εντάσσουμε στα μητρωνυμικά; Θα μπορούσαν να είναι και πατρωνυμικά αλλά αν ήταν αρσενικού γένους θα ήταν ο *Τάσης*, ο *Μάρης* όπως συνηθίζεται στην περιοχή, αυτά όμως είναι της *Τάσιως*, της *Μάρως*, της *Βήτος*, της *Βένως*.

Στη Δρόπολη και το Παγώνι δεν συνηθίζεται το αντρικό όνομα Βίτοζ¹², στη Χιμάρα όμως παλιότερα ήταν πολύ συχνό.

β) το μοναδικό **Κώτσαινας** που είναι αντρωνυμικό δηλ. η γυναίκα του Κώτσια αποκαλείται Κώτσαινα και αυτό πέρασε ως οικογενειακό όνομα.

1.3. Εθνικά

Είναι τα επώνυμα που έχουν ως βάση το όνομα ενός τόπου, που μπορεί να είναι το όνομα του χωριού, της περιοχής, της πόλης ή και της χώρας απ' όπου κατάγεται κάποιος. Δίνεται συνήθως: α) σε κάποιον που κατάγεται από άλλον τόπο και μετακινήθηκε. Στο καινούριο μέρος που εγκαταστάθηκε τον φωνάζουν με το όνομα του τόπου καταγωγής, β) σε κάποιον που έφυγε από τον τόπο καταγωγής του και για κάποιο χρονικό διάστημα έζησε μακριά του. Όταν επέστρεψε τον αποκαλούσαν με το όνομα του τόπου που ζούσε. Π.χ. *Γερμανός, Τούρκος, κ.ά.*¹³

Μια άλλη περίπτωση είναι η ονοματοθεσία να έχει γίνει τελείως αυθαίρετα όπως συμβαίνει και τις περισσότερες περιπτώσεις, να αποκαλούν κάποιον με ένα εθνικό για διάφορους λόγους: επειδή φορούσε φράγκικα ρούχα, τον λένε Φράγκο, επειδή ήξερε 2 – 3 γερμανικές λέξεις ή είχε σκληρό χαρακτήρα τον λένε Γερμανό, ή ήταν τσιγκούνης και τον αποκαλούν Εβραίο, είτε ήταν ψηλός σαν Γκέγκας. κ.ά.

Τα εθνικά της περιοχής είναι σχετικά λίγα. Κάποια από αυτά έχουν να κάνουν με μετακινήσεις ατόμων από συγκεκριμένα εδάφη που ανήκουν στην Αλβανία αλλά και στην Ελλάδα.

Έχουν τις καταλήξεις που συνηθίζονται και στα εθνικά κοινά ουσιαστικά¹⁴.

Π.χ. **Βλάχος, Λιάζος** (Λιαζαράτι), **Λιάμπης** και **Λιάμπος** (από τη Λιαμπουριά), **Προγονάτης** (από το χωριό Προγονάτι/Αργυρόκαστρο), **Κολενιάρης** (από την Κολιόνια), **Σουλιώτης** (από το Σούλι), **Σελιώτης** (από το Σελίο ή Σελλειό), **Πατσάνης** (από την Πέστανη της Πρεμετής, προφορική μαρτυρία) **Καραμάνος** = ο κάτοικος της Καραμανίας (αλλά μπορεί να προέρχεται και από το Καρά + Μάνος (Τριαντ. σ.30), **Τσερκέζης** (Κιρκάσιος) (Τριαντ. 30), **Καζάκης** (Κοζάκος) ίσως και το **Φράγκος**¹⁵, **Τόσκας** (από την Νότια Αλβανία), **Γκέκας** (από την Βόρεια Αλβανία), **Γερμανός**, **Λαμποβίτης** και **Λαμποβιτιάδης** (από το Λάμποβο/Αργυρόκαστρο), ίσως και το **Τσιάμης** (αλλά το βρίσκουμε και Τσιάμης < τουρκ. ζαμ = το πεύκο. Βογιατζ. 170) **Χασιώτης**: από τα Χάσια, βουνό της βόρειας Ελλάδας στα σύνορα του Νομού Τρικάλων με τον Νομό Γρεβενών (Τριαντ. 26). **Κούτσης**, από το Κούτσι (Κυς-ι) χωριό στον Νομό Αυλώνας/Αλβανία. **Κάριανης** (χωριό Κάριανη/ Αργυρόκαστρο).

1.4. Επαγγελματικά

Τα επαγγελματικά είναι η κατηγορία που ως επώνυμο της οικογένειας μπήκε το επάγγελμα του πατέρα. Το επάγγελμα ήταν κάτι που χαρακτήριζε τους ανθρώπους ίδια με το βαφτιστικό τους όνομα. Ιδίως σε κλειστές κοινωνίες το επάγγελμα που ασκούσε κάποιος διευκόλυνε τη διάκριση ατόμων με το ίδιο όνομα¹⁶. Τα επαγγελματικά είναι

¹² Βλέπε: Δέδε, Ν., Κώτσα, *Δρυμάδες Χειμάρρας*, 1976

¹³ Για περισσοτ. βλέπε. Τριανταφυλλίδης, Μ. *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1995

¹⁴ Στον ίδιο, σελ. 25

¹⁵ Ίσως να είναι και παρατσούκλι δηλ. αυτός που φόρεσε φράγκικα ρούχα. Τριανταφ. 30-31

¹⁶ Συμμεωνίδη, Χ. *Εισαγωγή στην Ελληνική Ονοματολογία*, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 100

μια κατηγορία επωνύμων που εξακολουθούν να δημιουργούνται ακόμη και σήμερα στην περιοχή μας και χρησιμοποιούνται ευρύτατα μόνον στον προφορικό λόγο μιας και τα επίσημα επώνυμα έχουν πλέον αποκρυσταλοποιηθεί¹⁷.

Τα περισσότερα δημιουργούνται με την προσθήκη της παραγωγικής κατάληξης **-άς** όπως σχηματίζονται και τα κοινά επαγγελματικά: **Βαλεράς, Λαχανάς, Κρασσάς, Σαμαράς, Καλαμάς, Καλυβάς, Καρφιάς, Μάγειρας, Μάστορας, Μπαρούτας Μπακάλας**.

Τα υπόλοιπα με διάφορες άλλες καταλήξεις: **Ράφτης, Υφαντής, Μάντης** (ίσως και Διαμάντης) **Μπάκαλος, Ιατρός, Μπακάλης, Καλαπόδης, Ζωγράφης κ.ά.**

Υπάρχουν επαγγελματικά που προήλθαν από αξιώματα¹⁸: **Δούκας, Έξαρχος** (εκκλησιαστικό αλλά συχνότερα κοσμικό αξίωμα) (Τριαντ. 46), **Δασκάλης, Δημάρχος, Σακελάρης**.

Καθώς και από το χώρο της εκκλησίας: **Παπάς, Γούμενος, Ηγουμενίδης, Κυρίτης**¹⁹ < μσν. υποκ. του κύρης = ο κύριος, άρχοντας/ αξιωματούχος του κλήρου (Οικ. 907), **Πρωτοψάλτης, Πρωτόπαπας, Οικονόμος, Κονόμης, Γραμματικός, Αναγνώστης** < *αναγνώστης* = κατώτατο εκκλησιαστικό αξίωμα (Οικ. 1991, 73).

Εκτός από τα επαγγελματικά που προήλθαν από λέξεις της ελληνικής γλώσσας υπάρχουν κι εκείνα από άλλες γλώσσες όπως:

i. Επαγγελματικά από την τουρκική γλώσσα:

Μόλλας < τουρκ. *mola* = ο σπουδαστής της ισλαμικής θεολογίας (εξελλ.: *μουλλάς*) προέρχ. το Μολάς. (Τζέμος. 146) **Κεχαγιάς** < τουρκ. *kâhya* = διαχειριστής, επιστάτης, αντιπρόσωπος, επίτροπος (Βογιατζ. 103), **Μπέης** < τουρκ. *bey* = μπέης, ηγεμόνας, **Νάκας** < τουρκ. *nakas* = ο βαφέας, ο ελαιοχρωματιστής, ο ζωγράφος (Τζέμος. 165), **Πασιάς** < τουρκ. *rasa* = πασιάς, τούρκικο αξίωμα (Οικονόμ. 2018, 958), **Σιάνος** < τουρκ. *sâni* = ο κατασκευαστής, ο τεχνίτης (Τζέμος. 192), **Σουτζίος** < τουρκ. *sütçü* = γαλατάς (Τομπ., 157; Σ. Μολίνος, 62)

ii. Από την Λατινική και Ιταλική γλώσσα:

Κόντης < ιτ. *conte* = κόντης (Οικ. 899), **Μίλιαρης** (Βρίσκουμε στον Τριαντ. σελ. 40 Μιλιαράς και Μηλιαράκης από την Κρήτη έρχεται από το λατ. *mil(l)iarium*, = *ψηλό χάλκινο καζάνι, στενό απάνω, όπου ζέσταιναν το νερό για τις θέρμες, τα θερμά λουτρά, ελλ. μιλιάριον, ήδη στον Αθήναιο και έπειτα μσν. μιλιάράς που κατασκευάζει χάλκινα καζάνια*)

1.5. Παρατσούκλια

Τα επώνυμα προερχόμενα από παρατσούκλια είναι πολλά τόσο στο πλαίσιο της δικής μας περιοχής όσο και γενικά ως φαινόμενο. «Τα οικογενειακά από παρατσούκλια εκφράζουν, όπως εκείνα, ορισμένες ιδιότητες σωματικές ή πνευματικές και ηθικές του

¹⁷ *ο Λάμπη Παναγιώτης – Λάμπη Βαλεράς, ο Σπύρο Γκούτζος ακόμη σήμερα λέγεται Σπύρο Μηλωνάς, ο Οδυσσεάς Ντάκος (γιος του παπά) – Οδυσσεάς Παπάς, ο Γιάννη Αίτησης – Γιάννη Μάστουρας, ο Σπύρο Διαμάντης – Σπύρο Ζωγράφος, η γυναίκα του γιατρού - η Τούλα του Γιατρού.*

¹⁸ Αξιώματα τα οποία δεν είναι πάντα δεδομένο ότι τα κατείχε κάποιος. Μπορεί να είναι και με μεταφορική έννοια.

¹⁹ Ίσως να είναι και πατρωνυμικό γιατί το Κυρίτης το βρίσκουμε και σαν κύριο όνομα στο χώρο μας και στη Χιμάρα. Βλέπε: Δέδε, Ν., Κώτσα, *Δρυμάδες Χειμμάρας*, 1976.

παρονομασμένου ή έδωσαν αφορμή να γεννηθούν το ντύσιμό του, συνήθειες ή πράξεις του, λέξεις ή φράσεις που συνήθιζε.»²⁰.

Πρέπει να τονίσουμε πως τις περισσότερες φορές οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για την ονοματοθεσία είναι μεταφορικές και όχι κυριολεκτικές. Σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να χαρακτηρίσουμε κάποιον από τη σημασία που κουβαλάει το επώνυμό του. Μπορεί στον πρώτο που έδωσαν το όνομα αυτό να υπήρχε και μια αιτιακή σχέση λέξης ατόμου, αλλά από 'κει και πέρα η σχέση αυτή πρέπει να θεωρηθεί αυθαίρετη.

Σύμφωνα τον Τριανταφυλλίδη τα επώνυμα από παρατσούκλια εντάσσονται σε διάφορες κατηγορίες, μερικές από αυτές είναι:

Παρατσούκλια από σωματικές ιδιότητες: *Ζέρβας, Κοντός, Κοντούλης, Κόρδας, Κουρεμένος, Μακρής, Κάλης, Κάλλος, Καλούδης, Πρώμιος, Μουντζούρης*

Φυτά – *Πιπέρης, Ζουμπούλης, Κορκάρης*

Ζώα: - *Τσιόνης (σπίνος), Κολιός, Αηδόνης, Γάτος, Ψίλης, Μάστακας*

Καιρός και χρόνος: *Χρόνης, Καλημέρης, Πάσχος,*

Ντύσιμο: *Κούμπης, Κάλτσας,*

Αντικείμενα και εργαλεία: *Μπαστούνης, Ζαφείρης, Ζαχάρης, Ζιάκας, Ζιάκος, Τάγαρης*

Παρατσούκλια από άλλες γλώσσες:

1. **Αλβανικά:** **Ζώτος** < *Zot-i* = Κύριος, Θεός, **Λιάρος** < *liarë* = λιάρος, παρδαλός, **Μπίρης** < *bir-i* = παιδί, τέκνο, **Τσίκας** < *çik/ë* = λίγο. **Γκιάτης** < αλβ. *i gjatë* = ψηλός, μακρής.
2. **Τούρκικα:** **Τσελίκης** < *çelik* = χάλυβας, τσελίκι, **Ράμος** < τουρκ. *ram* = ο ήσυχος, ο μονότονος (Τζέμος, 186), **Τόζιος** < τουρκ. *toz* = η σκόνη, ο κονιορτός (Τζ. 221), **Λιάλιος** < τουρκ. *lâl* = μουγκός, άλαλος (Τομπ.108), **Μπόλης/ος** < τουρκ. *bol* = μπόλικος, άφθονος (Τομπ. 125), **Σαχίνης** < *şahin* = είδος γερακιού (Ανδριωτ. 318), **Ζέρης** < τουρκ. *zer* = χρυσός (Οικ. 879)
3. **Βλάχικα:** Γκίζας < *giză* = μυζήθρα. (Τριαντ. 80), **Γκούντας** < [1. αρομ. *Gundu*, -dă = λιπόσαρκος, ισχνός (Paparagi, 603), 2. τουρκ. *gudde* = νεύρο, αδένας (Paparagi, 603, Οικ. 1991, 580, Steuerwald, 344)] (Οικ. 2018, 872), **Καράσας** < αρομ. επίθ. *caras*, -să = μαύρο-πυρρόξανθος (Paparagi, 315) (Οικ. 889)
4. **Σλάβικα:** **Μπέλος/Βέλιος** σλ. < *bel* = άσπρος, **Ζάρος** < σλ. < *žar* = αναμμένο κάρβουνο < θράκα, **Ντέτσικας** σλ. < *dečko* = παιδάκι, **Γκολέμης** < σλβ. *golem* = μεγάλος. **Λούτσης** < σλβ. *luč* = δαδί (Τρ. 79), **Βράνος** < σλβ. *vranь* -α, -ο = μαύρος, μαυρομάλλης (Οικ. 2018, 861).
5. **Ιταλικά:** **Βιδέλης** < *βιδέλο, το* = μοσχάρι, ιταλ. *vitello* (Ανδριώτης, 53).

2. Παραγωγή – σύνθεση οικογενειακών ονομάτων

«Τα οικογενειακά ονόματα δε συνηθίζονται μόνο με τον αρχικό τους τύπο. Πολλά σχηματίζουν παράγωγα με διάφορες παραγωγικές καταλήξεις καθώς και σύνθετα...»²¹

Π.χ. *Κώστας, Κωστάκης, Κωσταντίνης, Κωσταντινίδης, Κώτσας, Κώτσαινας, Κώτσης, Κώτσιας, Παπακώστας, Καρακώστας, Κωτσιαρέλης, Κωτσομάντης*

²⁰ Τριαντ. 53

²¹ Τριαντ. 99

Τα επώνυμα των περιοχών Δρόπολης και Πωγωνίου σχηματίζονται με την προσθήκη κυρίως των παρακάτω παραγωγικών καταλήξεων:

Ανθρωπωνυμικές καταλήξεις:

Α) Υποκοριστικές

-**άκης**: Γιαννάκης, Κωστάκης, Κολυβάκης, Γιωργάκης, Κιτσάκης, Κυριάκης

-**άκος**:

-**ούλης**: Μιτσούλης, Μαστακούλης, Κοντούλης, Ζουμπούλης

-**έλης**: Κωτσαρέλης, Κουμανέλης, Μπατζέλης, Γκουτζέλης, Κατσαρέλης, Πατσέλης,

Φωτέλης, Ματσέλης

-**ούδης**: Καλούδης

-**ίκος**: Αντρίκος

Άλλες καταλήξεις:

-**όπουλος**: Γιαννόπουλος, Γκινόπουλος, Ζαφειρόπουλος, Ηλιόπουλος, Καλυβόπουλος, Λαζόπουλος, Μπουζόπουλος, Νατσιόπουλος, Παπαδόπουλος, Πασκόπουλος, Στεριόπουλος, Χατζιόπουλος

-**ίτσης/ίτσας**: Κυρίτσης

-**ούτσος, -έτσος**: Ανδρούτσος, Καρέτσος

Ανήκουν εδώ και μερικές λόγιες καταλήξεις²²

-**ίδης**: Ιασωνίδης, Ηγουμενίδης, Ευαγγελίδης, Καψαλίδης, Κωνσταντινίδης, Νανίδης, Νοτίδης, Οικονομίδης, Στεφανίδης, Τσιαβίδης, Χριστίδης.

-**ιάδης**: Λαμποβιτιάδης, Μακαριάδης, Βασιλιάδης

Εκτός από τα παράγωγα βρίσκουμε και αρκετά σύνθετα ανθρωπωνύμια. Τα περισσότερα όπως είναι φυσιολογικό έχουν ως πρώτο συνθετικό το *παπάς*. Ανάλογα με το βαπτιστικό του παπά έπαιρνε το επώνυμο και η οικογένεια: Παπαγιάννης, Παπαγιώργης, Παπαγκίκας, Παπαδημήτρης, Παπαζήσης, Παπαηλίας, Παπαθοδώρης, Παπακώστας, Παπανικόλας, Παπαντώνης,

Τα επώνυμα: Πρωτόπαπας και Πρωτοψάλτης έχουν ως πρώτο συνθετικό το *πρώτο-*

Με *ά* συνθετικό τα: Κοντο-, Ντελή-, Πουλο-, Μπουκου- έχουν σχηματιστεί τα παρακάτω επώνυμα: Κοντολώλης, Ντεληγιώργης, Πουλογιάννης, Μπουκουβάλας.

Αρκετά παραγωγικό ως *ά* συνθετικό, στην περιοχή, είναι και το **καρά-**: Καραγιάννης, Καραγκιόζης, Καραδήμας, Καραθάνος, Καρακώστας, Καραλής, Καραμάνος, Καραμπίνας/ης.

Σύνθεση με απλή παράθεση δύο ονομάτων έχουμε στα παρακάτω: Θυμιογιάννης (Θύμιος + Γιάννης), Σπυρογιώτης (Σπύρος + Γιώτης), Κωτσομάντης (Κώτσιος + Μάντης), Κολιομήτρος (Κόλιας + Μήτρος)

Το Πανταζής είναι από το «πάντα + ζεις», Καλημέρης (καλή + μέρα).

Συμπεράσματα

Τα περισσότερα από τα οικογενειακά ονόματα που συναντάμε στην περιοχή της Δρόπολης και του Πωγωνίου τα βρίσκουμε και στον Ελλαδικό χώρο. Αυτό σχετίζεται με διάφορους λόγους οι οποίοι μπορεί να είναι:

Η φυσική συνέχεια

Η κοινή καταγωγή

Η τουρκική, αλβανική, βλάχικη, σλαβική και ιταλική επίδραση

²² «Οι καταλήξεις αυτές αρχαιότετες στη γλώσσα μας, αφού έχουμε είδη στον Όμηρο Μαστοριάδης, Πηλειδής, Τελαμωνιάδης κτλ.» Τριαντ. σελ. 100

Η μετακίνηση πληθυσμών
Κοινά επίθετα όμως υπάρχουν και με την αλβανική επικράτεια. Κάποιες από τις αιτίες είναι:

- Η ύπαρξη της ορθόδοξης χριστιανικής αλβανικής κοινότητας
- Η μετακίνηση πληθυσμών
- Η αλληλεπίδραση της ελληνικής με την αλβανική
- Η επίδραση από τα τούρκικα, τα σλαβικά και τα βλάχικα

Στην Δρόπολη και το Πωγώνι βρίσκουμε και αρκετά επώνυμα που είναι χαρακτηριστικά μόνον της περιοχής όπως: *Ράϊδος, Γκιντάνης, Γκίτζιος, Γκουζιούπας, Γκουζιούνας, Δράπας, Καρσέλας, Γκαζιάνης, Γκριμπίζης, Τσιαβίδης, Χαντζόλας, Βόγκος, Γκατζάρος, Καντένας, κ.ά.*

Η πλειοψηφία των οικογενειακών ονομάτων της περιοχής είναι λέξεις που προέρχονται από την ελληνική γλώσσα, στη συνέχεια έρχονται αυτές από την τούρκικη, την αλβανική, την σλάβικη, λίγες λέξεις βλάχικες και ιταλικές.

Σχεδόν τα μισά επώνυμα της περιοχής είναι δισύλλαβα διατηρώντας έτσι τον ηπειρωτικό χαρακτήρα. Στη συνέχεια έρχονται τα τρισύλλαβα. Υπάρχει μόνο ένα επώνυμο μονοσύλλαβο και αυτό είναι το *Τζιας*. Ο μέγιστος αριθμός συλλαβών είναι το 5 και αυτά είναι 3 - 4 επώνυμα.

Τα επώνυμα στην πλειοψηφία τους είναι παροξύτονα.

Ληκτικές κατάληξεις είναι το *-ος, -ης και -ας*. Σπάνια συναντάμε το *-ες* (*Κόρες, Ντούλες, Σιώρες, Γκόλες κ.ά*)

Βιβλιογραφία

- Ανδριώτης, Ν. Π. *Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, Θεσσαλονίκη, 2001
Βογιατζόγλου, Β. Η. *Επώνυμα της Μικρασίας*, Αθήνα, 1992
Δέδε, Κ. Ν., *Δρυμάδες Χειμάρας*, Αθήνα, 1976
Μολινός, Στρ. *Επώνυμα και συντεχνίες (εσνάφια)*, Αθήνα, 1992
Μπόγκας, Ευ., *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου*, Ιωάννινα, 1966
Ντίνας, Κ. *Κοζανίτικα επώνυμα*, Κοζάνη, 1995 <http://users.uowm.gr/kdinas/wp-content/>
Οικονόμου, Ευ. Κ., «*Ονομάτων επίσκεψις*» *Νομού Ιωαννίνων, Ονοματολογική έρευνα*, Ιωάννινα 2018. Τόμος I-III
Οικονόμου, Κ. Ευ., *Τοπωνυμικό της περιοχής Ζαγορίου*, Ιωάννινα, 1991
Ραχούτης, Κ. Π. *Τα επώνυμα των Ελλήνων και οι αρβανίτικες ρίζες τους*, Αθήνα, 2013/18
Σταμόπουλος, Γ. *Βόλτες ονοματολογικές*, Αθήνα 1929
Συμεωνίδης, Χ. *Εισαγωγή στην Ελληνική Ονοματολογία*, Θεσσαλονίκη 1992
Τζέμος, Γ. *Τα τουρκικής προέλευσης Ελληνικά επώνυμα*,
Τομπαΐδης, Δ., *Ελληνικά επώνυμα τουρκικής προέλευσης*, Αθήνα, 1990
Τριανταφυλλίδης, Μ. *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1995